

Bir Üniversite Müzesi: İstanbul Ekslibris Müzesi

Prof. Hasip Pektaş

Işık Üniv. Güzel Sanatlar Fak.
Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
İstanbul Ekslibris Derneği Başkanı
hasipp@ttmail.com

Makalenin tamamı
30 Aralık 2015'te kabul edildi

Bu araştırma 8. International Conference on
The Inclusive Museum'da bildiri olarak sunulmuştur.

Özet

Müzeler, barındırdığı değerlerini gelecek kuşaklara aktaran kültürel kuruluşlardır. Modern müzeciliğin misyonu, toplumu eğitmek, sosyal ve kültürel açıdan gelişmesini sağlamaktır. Eğitimde etkin olarak kullanılırsa hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirirler.

Merakı körükleyen, toplumsal gelişime katkı sağlayan müzelere sadece devlet değil, her kesim sahip çıkmalıdır. Bilgiyi yaratan, onu gelecek nesillere taşıyan üniversiteler müzecilikte önder olabilirler. Müze ile üniversitenin toplumla iletişimi, etkileşimi kolaylaşabilir.

Türkiye'de sadece 38 Üniversite müzesi vardır. Onlardan birir de Işık Üniversitesi'ndeki İstanbul Ekslibris Müzesi'dir. Küçük ama işlevi ve koleksiyon değeri büyük olan bu müze, Türkiye için yeni olan Ekslibris sanatının yaygınlaşması ve tanınması misyonunu da üstlenmiştir.

Ekslibris, kitaplarının iç kapağına yapıştırılan, üzerinde sahibinin isminin yer aldığı küçük boyutlu baskiresimlerdir. 1997'de kurulan Ekslibris Derneği, Hasip Pektaş'ın öncülüğünde üç uluslararası yarışma gerçekleştirmiş, toplanan ekslibris koleksiyonu ise Işık Üniversitesi'nde bir mekana kavuşmuştur. İstanbul Ekslibris Müzesi, her yaştan kişinin ilgisini çekecek 14.000'nin üzerindeki koleksiyonuna her gün yeni ekslibrisler eklemektedir. Her düzeydeki eğitim kurumundan gelen öğrenciler müzeyi ziyaret ederek atölye çalışmalarına katılıp, bu sanatın yeni temsilcileri olabilmektedirler. Müzenin hedefi, sadece ülke içine değil dünyaya da açılmaktır. Modern teknolojileri de kullanarak online müze olarak da geleceğe kalmaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Üniversite, Ekslibris

Müze ve Müzecilik

Müzeler, barındırdığı değerlerini gelecek kuşaklara aktaran kültürel kuruluşlardır. Dünya mirasının korunduğu yerlerdir. İnsani değerleri geliştirirler. ICOM (Milletlerarası Müzeler Konseyi) tüzüğüne göre ise; “Müze, toplumun ve onun gelişiminin hizmetinde, kamuya açık, eğitim, çalışma ve haz amacıyla insanlığın ve etrafındakilerin somut ve soyut mirasını toplayan, muhafaza eden, araştıran, ileten ve sergileyen, kar amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur.” <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/> “Müzeler, toplumların bilim ve sanat ürünleri ile yer altı ve yer üstü zenginliklerini sergilemek, tarihin eski dönemlerinde yaşamış toplumlara bilim ve sanat açısından inceleyerek, hem günümüzü hem de geleceği aydınlatmak, bireylerin geçmişi daha iyi tanımlarına olanak sağlamak amacıyla oluşturulmuş kurumlardır.” (Kartal, 2015, 137).

Modern müzeciliğin misyonu, toplumu eğitmek, sosyal ve kültürel açıdan gelişmesini sağlamaktır. Eğitimde etkin olarak kullanılırsa hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirirler. (Önder, 2009)

Merakı körükleyen, toplumsal gelişime katkı sağlayan müzelere sadece devlet değil, her kesim sahip çıkmalıdır. Üniversiteler, bilim, sanat ve teknolojik gelişmelere katkı sağlayan, üretilen bilgileri topluma aktaran kurumlardır. Bilgiyi yaratan, onu gelecek nesillere taşıyan üniversiteler müzecilikte önder olabilirler. Üniversiteler için müze, eğitim ve uygulama alanı olmanın yanında kurumsal gelişmişlik ve kültürel zenginlik göstergesidir. Müze ile üniversitenin toplumla iletişimi, etkileşimi kolaylaşabilir. (Tirrell, 2000)

“İnsanoğlu, uluslararası evrenselleşme ve kültürlerarası arayışlar içinde, her geçen gün değişme sürecinden geçmektedir. Bu yeni arayışlar içinde geçmiş ve geleceği buluşturma çabalarına girişmiştir. Bu çabaların göstergesini olarak tanımlandığı mekan ise müzelerdir.” (Erbay, 2009, 11).

Üniversite Müzeleri

Üniversiteler bulunduğu bölgenin bilimsel, kültürel ve ekonomik gelişmesini destekler. Üniversite müzeleri ise kültürel alt yapının gelişmesine katkı sağlar. (Kelly, 2001)

Üniversite müzelerinin kökenleri antik çağda kurulan okullardaki eğitim koleksiyonlarına kadar uzanır. Bu tür müzeler var olmalarından bu yana “eğitim”, “araştırma” ve “toplumu bilgilendirme” gibi üç önemli misyonu üstlenmişlerdir. (Çolak, 2008)

Dünyanın ilk ve en eski üniversite müzesi, Ashmolean Müzesi'dir. 1683'de İngiltere'de kurulan müze 300 yıldan bu yana Oxford Üniversitesi'nin öğretim

üyesi ve öğrencileri için sanat ve arkeoloji alanında bir kaynak olmayı sürdürmektedir. (Boylan,1999)

Gelişim gösteren resim ve heykel sanatımızın görülebilmesi, orijinal eserlerin toplu olarak sergilenmesi için Türkiye'nin ilk Resim ve Heykel Müzesi, Güzel Sanatlar Akademisi'ne tahsis edilen Dolmabahçe Sarayı Velihaht Dairesi'nde 1937'de Atatürk'ün de katılımı ile açılmıştır. Fakat ülkemizde üniversitelerde müze kurulmasının yaygınlaşması 1970'li yıllardan sonra başlamıştır. Üniversite müzeleri özel müzeler statüsünde değerlendirilmektedir. Üniversite sanat müzelerinin koleksiyonları bağışlar veya satın almalarla oluşmaktadır. Koleksiyoncular, toplumun en üst eğitim kurumu olan üniversitelere bağış yaparak isimlerinin de yaşayacağını düşünmektedirler.

Türkiye'deki üniversite müzelerini “sanat koleksiyonuna sahip”, “bilim koleksiyonuna sahip” ve “diğer türler” olarak üç ana grupta toplamak mümkündür. Mimar Sinan Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi Sanat Müzeleri, “Sanat Koleksiyonu”na sahip üniversite müzelerinden bazılarıdır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Müzesi, Ankara Üniversitesi Ziraat Müzesi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Tarihi Müzesi, “Bilim Koleksiyonu”na sahiptirler. İstanbul Üniversitesi 21 müzeye sahiptir. (Gülseven, 2014)

Toplumdaki her yaş ve gruba uygun eğitim etkinlikleri düzenlemek, üniversite müzelerinin misyonu içindedir. Bu sayede üniversite ürettiği bilgiyi topluma yayma fırsatını da yakalar. Ekonomik gelişmeler müzeciliği olumsuz etkilese de ona sahip çıkmak, varlığını devam ettirmesini sağlamak görevimiz olmalıdır. (Stanbury, 2000)

“Gençlerin müzeleri sık sık ziyaret etmeleri, bu gezilere çoğu zaman aileleri ve arkadaşları ile birlikte gelmeleri sayesinde; gerek bilgi gerekse kişisel zevk ve estetik bakış açısı kazandırılarak müzelere ziyaret alışkanlığı geliştirilebilir. Bu ziyaretler, okullar kapandıktan sonra da eğitim ve öğretimin durmadığı fikrinin benimsenmesi anlamına gelir ki, işte o zaman bu eğitim, ‘Yaşam Boyunca Eğitim’ demektir.” (Pekgözlü Karakuş, 2012, 134)

Resim 1: Oxford Ashmolean Müzesi
<http://heathrow-airport-our-guide.com/attractions/oxford-and-the-ashmolean/>

Resim 2: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Müzesi
<https://tbm.metu.edu.tr/bilim-ve-teknoloji-tarihi-sergisi>

Resim 3: İstanbul Ekslibris Müzesi'nden bir görüntü

Türkiye'de 196 üniversite vardır. Fakat üniversite müzesi sayısı 38'i geçmez. Bunlardan biri, Işık Üniversitesi'nde kurulan İstanbul Ekslibris Müzesi'dir. Küçük ama işlevi ve koleksiyon değeri büyük olan bu müze, Türkiye için yeni olan Ekslibris sanatının yaygınlaşması ve tanınması misyonunu da üstlenmiştir.

Ekslibris Nedir?

Ekslibris, kitaplarının iç kapağına yapıştırılan, üzerinde sahibinin isminin yer aldığı küçük boyutlu baskiresimlerdir. Kitabın tapusu da denilebilir. Sözcük olarak ...'nın kitaplığından anlamına gelir. (Pektaş, 2014)

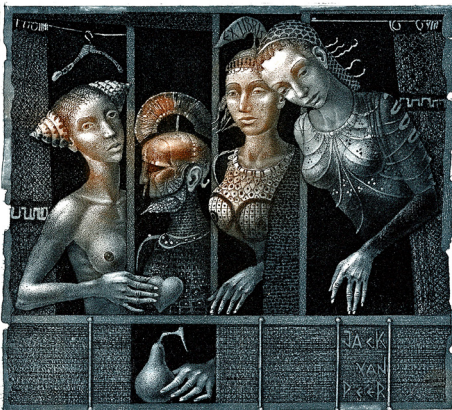
Ekslibrisler, yaşayan kişi ya da kurumlar için siparişle yapılır, onların özelliklerini yansıtır. Ekslibris, gravür, ağaç, linolyum, litografi, serigrafi, ofset, fotoğraf teknikleri ile çoğaltılıp, bilgisayar destekli tasarlanabilir. Ekslibris herkesin sahip olup, dokunabileceği, taşıyabileceği ve paylaşabileceği bir sanat eseridir.

Kağıt üzerine ilk ekslibris 1450 yıllarında "kirpici" takma adıyla bilinen Alman papaz Knabenberg adına yapılmıştır. Dürer, Klee, Picasso, Klimt yaşadıkları dönemde ekslibris de yapmışlardır. Günümüzün bazı sanatçıları ise Julian Jordanov, Yuri Nozdrin, Oleg Denisenko, Martin Baeyens'dir. Bugüne kadar yapılmış yaklaşık 3 milyonun üzerinde ekslibrisin, 2 binden fazla da ekslibris koleksiyonun olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye ekslibrisi Avrupa'da gelen ekslibrislerin yer aldığı kitaplar sayesinde tanınmıştır. Kitapların sahipleri öldüğünde yakınları tarafından kütüphanelere bağışlanmıştır. 2000'li yıllardan bu yana güzel sanatlar eğitimi veren kurumlardaki hocaların özendirmeleriyle, özellikle gençlerin ekslibrise ilgisi artmıştır.

Resim 4: Kitabın iç kapağında bir ekslibris

Resim 5: Eduard Penkov (Bulgaristan), C3+C5,
110x95 mm, 2006

Ekslibris Müzeleri

Danimarka'da Frederikshavn, Almanya'da Gutenberg, Belçika'da Sint Niklaas, Rusya'da Moskova, İtalya'da Mediterraneo, Çin'de Shanghai Fuxihanzhai, Fransa'da Nancy Kütüphanesi, Bulgaristan'da Ekslibris Merkezi ve Ukrayna'da Odessa Lewych müzeleri en önemli ekslibris müzeleridir. Frederikshavn Ekslibris Müzesi'nin 1 milyondan fazla koleksiyonu vardır. Gutenberg, Sint Niklaas ve Moskova'nın ise 800,000'e yakındır.

Ayrıca bu müzelere ek olarak bazı kütüphanelerin ve müzelerin ekslibris koleksiyonuna sahip oldukları ve bunların halka açık olduğu bilinmektedir. İngiltere'de 15, Almanya'da 20, Fransa, Amerika ve Avusturya'da 5'er adet ekslibris koleksiyonuna sahip müze vardır. Pushkin ve Hermitage müzelerinde de ekslibris bulunmaktadır.

İstanbul Ekslibris Müzesi

1997'de kurulan Ekslibris Derneği, Hasip Pektaş'ın öncülüğünde üç uluslararası yarışma gerçekleştirmiş, toplanan ekslibris koleksiyonu ise Işık Üniversitesi'nde bir mekana kavuşmuştur. İstanbul Ekslibris Müzesi, her yaştan kişinin ilgisini çekecek 14.000'in üzerindeki koleksiyonuna her gün yeni ekslibrisler eklemektedir. Her düzeydeki eğitim kurumundan gelen öğrenciler müzeyi ziyaret ederek atölye çalışmalarına katılıp, bu sanatın yeni temsilcileri olabilmektedirler.

İstanbul Ekslibris Müzesi genç yeteneklere ulaşma amacını gerçekleştirmek için kurulduğundan beri her düzeyde eğitim kurumuna seminerler vermiş, öğrenci ve öğretmenlere yönelik çalıştaylar yapmıştır. 2012 yılında Işık Üniversitesi desteği ile Birinci Ulusal Öğrenci Ekslibrisleri Yarışması'nı düzenlemiştir. Bu yarışmanın bünyesinde açılan ekslibris sergisi başka okulların galerilerine de taşınmıştır. 2014 yılında ise profesyonel sanatçılara

Resim 6: Hasip Pektaş, CGD, 85x120 mm, 2006

Resim 7: Ekslibris Müzesinde bir tanıtım

Resim 8: İstanbul Ekslibris Müzesi'nde bir workshop

yönelik ilk Ulusal Ekslibris Kongresini düzenlemiştir. Kongre kapsamında ulusal koleksiyon sergisi ve Ekslibris Araştırmaları Konferansı yapılmıştır. Müzenin sergileme ve eğitim amacı yanında araştırma çalışmalarını da yaygınlaştırması gerektiği düşünülerek “EX-LBRIST” adlı Uluslararası Online Hakemli Ekslibris Dergisi'nin yayınına başlanmıştır. (www.exlibrist.net)

İstanbul Ekslibris Müzesi'nin incelemeye açık olan koleksiyonu gibi kütüphanesi de ziyaretçilerin kullanımına açıktır. Kütüphanede ekslibris alanındaki ulusal ve uluslararası birçok dergi, kitap ve katalog yer almaktadır.

Müzenin hedefi, sadece ülke içine değil dünyaya da açılmaktır. Modern teknolojileri de kullanarak online müze olarak da geleceğe kalmaktır. Bu amaçla müze koleksiyonunun dijital ortama aktarılması çalışmaları devam etmektedir. İstanbul Ekslibris Müzesi çok yakında koleksiyonunu ziyaretçileri ile online olarak da paylaşacaktır.

Sonuç

Bu araştırmada dünyadaki ve Türkiye'deki başarılı üniversite müzeleri ve ekslibris müzeleri ile birlikte, İstanbul Ekslibris Müzesi'nin bu müzeler içindeki yeri incelenmiştir. Henüz yeni bir üniversite müzesi olan İstanbul Ekslibris Müzesi'nin gelişmesi ve sürekliliği için yapılması gerekenler irdelenmiştir.

Aktif bir eğitim kurumu müzesi olma amacında olan İstanbul Ekslibris Müzesi, ziyaretçilerinin kendiliğinden gelmesini beklemek yerine, müzeyi canlı tutarak ziyaretçilerin gelmesini sağlamalıdır. Bunun için geçici sergiler düzenlemek, panel ve konferanslar yapmak, workshoplar organize etmek hedefleri arasındadır. Müzenin aktivitelerini etkili bir tanıtım kampanyasıyla, sosyal medya kanalıyla duyurması, bilinirliği ve ilgiyi artıracaktır.

Kaynakça

Anadolu University Contemporary Art Museum: <http://csmuze.anadolu.edu.tr>
Boylan, Patrick J. 1999. “Universities and Museums: Past, Present and Future”
Museum Management and Curatorship, Vol. 18, No. 1, pp. 43-56. accessed May 20, 2015. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09647779900501801#.VUuxwrtlBc>

Çolak, Cihan. 2008. “Üniversite Eğitiminde Üniversite Müzeleri Ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Sanat Müzesi Kurulması İçin Bir Ön Değerlendirme” İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Erbay, Fehriye. 2009. Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009). İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü.

Gülseven, Özkan. 2014. “En Çok Müze İstanbul Üniversitesi'nde”, Hürriyet Gazetesi,

- October 8, 2014. accessed May 9, 2015 <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/27346674.asp>
- Hacettepe University Hacettepe Art Museum: <http://www.sanatmuzesi.hacettepe.edu.tr>
- Istanbul Ex-libris Society: <http://www.aed.org.tr/en>
- Istanbul Ex-libris Museum: <http://ekslibris.isikun.edu.tr>
- Kartal, Zerrin. 2015. "Isparta Müzesi Örneği ve Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencileri Çalışmaları" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2015 / 1. p.137-150. accessed May 17, 2015. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KARTAL-Zerrin-ISPARTA-MÜZESİ-ÖRNEĞİ-VE-SDÜ-GSF-ÖĞRENCİLERİ-ÇALIŞMALARI.pdf>
- Kelly, Melanie. Ed. 2001. Managing University Museums. Education and Skills, Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development. accessed May 23, 2015. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED457802.pdf>
- "Museum Definition". ICOM The World Museum Community, accessed May 11, 2015, <http://icom.museum/the-vision/museum-definition/>
- Önder, Alev - Abacı, Oya - Kamaraj, Işık. 2009 "Müzelerin Eğitim Amaçlı Kullanımı Projesi":İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Marmara Örnelemi", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 25. accessed April 22, 2015. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/pauefd/article/view/5000056145/5000053354>
- Pekgözlü Karakuş, Derya. 2012. "Müzelerde Uygulanabilecek Müze Eğitim Etkinlikleri". Mediterranean Journal of Humanities, 131-138. accessed May 26, 2015 <http://mmkd.org.tr/wp-content/uploads/2014/11/muzelerde-uyg.-müze-egit.-etki..pdf>
- Pektaş, Hasip. 2014. Ekslibris, İstanbul: İstanbul Ekslibris Derneği Yayınları. "Resim ve Heykel Müzesi Tarihçesi". Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. accessed May 8, 2015. <http://www2.msgsu.edu.tr/msu/pages/130.aspx>
- Sabancı University Sakip Sabancı Art Museum: <http://www.sakipsabancimuzesi.org/tr>
- Stanbury, Peter. 2000. "University Museums And Collections". Museum International: University museums. Vol LII, n°2, april 2000. accessed May 7, 2015 <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001198/119843e.pdf>
- The Middle East University Science and Technology Museum: <https://tbm.metu.edu.tr>
- Tirrell, Peter B. 2000. "A Synopsis and Perspective of Concerns and Challenges for the International Community of University Museums" Curator: The Museum Journal. Volume 43, Issue 2, pages 157-180, April 2000. accessed May 13, 2015. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.2151-6952.2000.tb00011.x/abstract>
- Oxford University Ashmolean Museum: <http://www.ashmolean.org>